

Медикоправни въпроси относно началото на човешкия живот

1. Фактът „раждане“

а) юридическо събитие

- законът свързва с настъпването му определени правни последици, *независимо от волята* на правните субекти (тя не е насочена и не цели тези правни последици);

- свързаните с него *правни последици* са:

възникването на нов правен субект (роденото дете) – всяко посегателство срещу него е инкриминирано като убийство;

възникване на родствена връзка между новороденото дете и жената, която го е родила – майчинство (дори и когато при зачеването на детето е използван генетичен материал на друга жена);

възниква необходимост от определяне на собственото име на новороденото дете

Останалите две части на името – бащино и фамилно име се определят при спазването на посочени от закона правила (чл. 13 – чл. 16 от Закона за гражданското състояние)

б) административни задължения във връзка с факта на раждане:

- *задължение за обявяване* на факта на раждане

Задължено лице:

бащата: обявяването на раждането е задължение на бащата и се прави лично или чрез нотариално упълномощено лице;

лице, присъствало на раждането: в случаите, когато бащата е починал, отсъства от населеното място или е в невъзможност да обяви раждането поради тежка болест, лишаване от свобода и други причини, ако е в неизвестност или е неизвестен;

лицето, в дома на което е станало раждането: ако раждането е станало, когато майката е била във от своето жилище;

Правоимащо лице:

майката също може, но не е длъжна, да обяви за раждането лично или чрез нотариално упълномощено лице.

Изискване за дееспособност:

Обявител при съставяне на акт за раждане може да бъде само дееспособно лице, освен в случаите, когато родител на новороденото дете е недееспособно лице. Този родител въпреки своята недееспособност може да извърши уведомяването. Ако между родителите има граждански брак, непълнолетният родител ще се е еманципирал (чл. 6, ал. 4 СК) и би могъл да извърши уведомяването и без изричното предвиждане на чл. 36, ал. 2, изр. 2 ЗГС. Ако обаче между родителите няма и не е имало (тъй като еманципацията не отпада с прекратяването на брака) сключен граждански брак, разпоредбата на чл. 36, ал. 2, изр. 1 ЗГС дава специална дееспособност на непълнолетния родител във връзка с обявяването на факта на раждане пред длъжностното лице по гражданското състояние.

Обявителят удостоверява своята самоличност с документ за самоличност.

Изисквания към обявяването:

извършва се устно

в срок 5 дни от раждането, като денят на раждането не се брои (чл. 43, ал. 1 ЗГС).

Последици при неспазване на 5-дневния срок за обявяване на раждането:

АР се съставя от длъжностното лице по гражданското състояние, без да е необходимо решение на съда – ако съобщението е направено или длъжностното лице научи за раждането в течение на същата календарна година.

АР се съставя от длъжностното лице по гражданското състояние въз основа на решение на съда, постановено по искане на родителите, лицето или на прокурора – когато календарната година и срокът за обявяване на раждането са изтекли. Със съдебното решение се установява факта на раждане, за което следва да бъдат предоставени необходимите доказателства.

- *задължение за съобщаване* на факта на раждане

Съобщаването на раждането е задължение на:

ръководителя на лечебното заведение или на лицето, на което със заповед е възложено това, когато раждането е станало в лечебно заведение;

компетентно медицинско лице, когато раждането не е станало в лечебно заведение;

длъжностното лице по гражданското състояние, когато в населеното място няма компетентно медицинско лице.

Изисквания към съобщаването:

трябва да бъде направено в писмена форма по образец

в срок 5 дни от раждането, като денят на раждането не се брои (чл. 43, ал. 1 ЗГС).

- *задължение за съставяне* на акт за раждане

Компетентен орган:

длъжностното лице по гражданското състояние – кметът на общината (по правило) или кметът на кметство или друго длъжностно лице от общинската администрация, на което това е възложено от кмета на общината (при изрично възлагане),

на чиято територия е станало раждането или пред който е извършено уведомяването за него (чл. 35, ал. 1 и ал. 2 ЗГС);

Актът за раждане представлява формален документ, съставен по установен от закона ред и съдържание и притежаващ доказателствена сила за отразените в него обстоятелства (чл. 34, ал. 2 ЗГС).

в) задължения на лечебните заведения при *намерени, изоставени или подхвърлени новородени живи деца*:

- *двете хипотезите*:

намерени, изоставени или подхвърлени новородени живи деца, предадени от намерилите ги лица в най-близкото лечебно заведение а (чл. 48, ал. 1 ЗГС);

деца, изоставени от майката в лечебното заведение, където е станало раждането, и непотърсени в седемдневния срок за съставяне на акта за раждане (чл. 48, ал. 2 ЗГС);

- *задължения на лечебното заведение*:

съставяне на протокол за изоставено дете в присъствието на представител на Министерството на вътрешните работи, на лечебното заведение и на лицето, намерило и предало детето;

отбелязване в протокола на: времето и мястото, където е намерено детето; пол и предполагаема дата на раждане; особени белези, които детето има по тялото си, описание на дрехите, с които е намерено; други обстоятелства;

изпращане на протокола в общината, в която се намира лечебното заведение, за да се състави акт за раждане;

- *задължение за длъжностното лице по гражданското състояние:*

съставя акта за раждане въз основа на протокола, който става неразделна част от акта; определя имената на детето;

- *особена хипотеза:* когато детето е намерено мъртво или умре преди предаването му в лечебно заведение:

лечебното заведение прави съдебномедицинска експертиза за установяване причините за смъртта;

въз основа на протокола се съставят:

акт за раждане и акт за смърт – ако медицинската експертиза установи, че детето е починало след раждането (чл. 48, ал. 4, изр. 2 ЗГС във връзка с чл. 46 ЗГС);

акт за раждане на мъртвородено дете – ако медицинската експертиза установи, че детето е родено мъртво (чл. 48, ал. 4, изр. 3 ЗГС).

2. Правна регламентация на изкуственото прекъсване на бременността (аборта)

а) общи задължения на лечебните заведения:

- осигуряват *хоспитализирането* на бременните жени в дневен или друг стационар съобразно състоянието им въз основа на представеното направление или решение за извършване на аборт;

- дават *указания за ефективно предпазване* от последваща нежелана бременност при изписване на жената лекуващият лекар задължително;

б) аборт *по желание* на бременната жена:

- извършва се със съгласие на техните законни представители или попечители, ако бременната жена е *недееспособна* (чл. 4 от Наредба № 2 от 1 февруари 1990 г. за условията и реда за изкуствено прекъсване на бременност – Наредба № 2/1990);

- *изисквания:*

срокът на бременността е до 12 гестационни седмици;

бременната жена няма заболяване, при което прекъсването на бременността може да доведе до усложнения, заплашващи здравето и живота ѝ, посочено в списъка по приложение към Наредба № 2/1990;

в) аборт *по медицински показания:*

- *предпоставки:*

при срок на бременността не по-голям от 20 гестационни седмици – по искане на

бременната жена при наличие на заболяване, несъмнено доказано и документирано, при което по-нататъшното протичане на бременността или раждането може да застраши живота или здравето на жената или жизнеността на поколението, посочено в списъка по приложение към Наредба № 2/1990. Ако заболяването не е посочено в приложението, абортът може да се разреши по изключение;

при срок на бременността по-голям от 20 гестационни седмици – само при наличие на неотложни причини за спасяване на живота на жената или при доказани груби морфологични промени или тежки генетични увреждания на плода. Преценява се от лекаря, а не от ръководителя на лечебното заведение;

по всяка време и независимо от съгласието на бременната жена: може да се извърши и въз основа на решение на ръководителя на съответното лечебно заведение при условията на чл. 90, ал. 4 ЗЗ – при възникване на непосредствена опасност за живота на бременната жена, която може да бъде отстранена единствено чрез прекъсване на бременността;

3. Правен статут на човешкия ембрион

а) въпросът за *юридическото начало на човешкия живот*:

- използват се *различни критерии*: биологични, социални и морелни.

- *предембрион-ембрион*: Концепцията за предембриона разграничава *два отделни етапа* в развитието на зародишните клетки: 1) от началото на сливането на ядрата на сперматозоида и яйцеклетката до момента на имплантирането на оплодената яйцеклетка в матката на бременната жена (до деветия ден от оплождането), и 2) след имплантирането на оплодената яйцеклетка (след деветия ден от оплождането);

- въпрос на *преценка на текущия законодател*:

Избор между следните възможни моменти:

моментът на узнаване на бременността – субективен критерий. В подобен случай – ще подлежи ли на регистрация бременността?

моментът на формиране на зиготата: двадесет и четири – тридесет часа след половия контакт (генетичен критерий);

моментът на започване на имплантацията на двуслойния зародишев диск към лигавицата на матката: шестия ден от оплождането (критерий за биологично взаимодействие);

моментът на оформяне на първичната ивица: петнадесетия ден от оплождането (критерий за форма);

моментът на възникване на подобие на човешко същество: края на осмата седмица от оплождането (критерий за подобие);

моментът на морфологичното оформяне на първоосновата на нервната система – в началото деветата седмица на бременността (неврологичен критерий);

моментът на първата електрическа активност на мозъка: може да се долови през четиринадесетата седмица, но с много по-голяма сигурност – през двадесет и втората седмица (ЕЕГ критерий);

моментът на първото мърдане на плода – осемнадесетата седмица от бременността (двигателен критерий);

моментът на достигане на определени физически характеристики (тегло, анатомична оформеност и пр.);

началото на миелинизацията: след четвъртия месец от бременността (критерий за умствена способност);

моментът, след който е възможно отглеждането на детето, независимо от организма на майката – след шестия месец (критерий за биологическа самостоятелност);

моментът на раждането (юридически критерий);

моментът на изтичане на определен срок след раждането (три дни, една седмица, един месец - „пробен“ период, в който родителите да решат дали да задържат роденото);

моментът на еманципация (придобиване на дееспособността).

б) отношението на българския законодател:

- началото на човешкия живот е *моментът, в който е започнало раждането*: изтичането на околоплодните води или започването на процедурата по оперативно раждане;

- началото на човешкия живот е *моментът, в който е приключило раждането*: момента на отделяне на плода от тялото на майката;

- от този момент детето е отделен *пациент* със самостоятелни права, различни от тези на родилката. Той вече се представлява и от бащата, който може да дава информирано съгласие или да извършва отказ от лечение.

- *предварителна защита* на интересите на човешкия ембрион:

Въпреки че, българският законодател приема за начало на човешкия живот започването на процеса на раждане, той предоставя е определена предварителна защита на човешкия ембрион, включително:

недопустимост на аборта по желание след 12-та гестационна седмица;

фикция за участие на заченатия в наследяването при откриване на наследството;

възможност за припознаване на заченато лице (чл. 64, ал. 1, изр. 2 СК);

наказателноправна отговорност при криминален аборт и посегателства срещу токущо родена рожба.

Посочените разпоредби обаче не предоставят никаква частична правосубектност, нито превръщат ембриона в пациент със самостоятелни права. Определящ остава интересът на бременната жена;

Нормативни актове:

Закон за гражданското състояние – ЗГС

Наредба № 2 от 1 февруари 1990 г. за условията и реда за изкуствено прекъсване на бременност – Наредба № 2/1990

Наредба № 16 от 25 април 2007 г. за условията и реда за издаване на разрешение на лечебните заведения за извършване на дейности по асистирана репродукция – Наредба № 16/2007

Наредба № 28 от 20 юни 2007 г. за дейности по асистирана репродукция – Наредба № 28/2007

Използвана литература:

Близнаков, Хр. Още за възможностите на серологичната експертиза при спорен родителски произход. – Социалистическо право, 1971, № 8.

Дацов, Б. Лекарят, пациентът и правото. С., 1964.

Константинов, Д. Активна легитимация по исковете за оспорване на бащинство. – Правна мисъл, 1971, № 1.

Константинов, Д. Произходът по българското семейно право. С., 1973.

Марков, М. За правното положение на детето, родено от изкуствено оплодяване. – Социалистическо право, 1967, № 4, с. 71

Николов, Н., Бр. Папазов. Безплодието в семейството. С., 1968.

Попвасилев, Ив. Съвременни възможности на експертизата при спорен родителски произход. – Социалистическо право, 1965, № 1.

Сталев, Ж. Произходът и неговата уредба от проекта за Семейен кодекс на НРБ. – Правна мисъл, 1960, № 2.

Ставру, Ст. Юридическото начало на човешкия живот – 12 февруари 2011, <http://challengingthelaw.com/biopраво/nachalo-na-jivota/>